

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1220>

Geliş Tarihi: 20.02.2018

Kabul Tarihi: 06.04.2018

**Semavi Eyice, Eski İstanbul'dan Notlar, Küre Yayınları, İstanbul, 2015,
199 s.**

Mert AĞAOĞLU*

İstanbul şehri, Bizans ve Osmanlı İmparatorluğu'na başkentlik yapmış olması ve jeopolitik konumu sebebiyle her iki dönemde de kültürün ve sanatın merkezi olmuştur. Bu durum, şehirdeki imar faaliyetlerinin yoğun bir şekilde yürütülmesine yol açmıştır. İstanbul'un fethinden sonra şehrin Osmanlı kimliğine bürünebilmesi için yapılaşmaya hız verilmiştir. Böylece, şehir Osmanlı mimarlığının en zarif ve abidevî eserleriyle donatılmıştır. Tarih boyunca görülen depremler ve bilhassa yangınlar neticesinde bu yapılardan pek çoğu günümüze ulaşamamıştır. Maalesef, özellikle 20. Yüzyılda, yol, bulvar açma, cadde genişletme, yeni yapılaşma için alan yaratma gibi sebepler yüzünden bu tarihi yapılar yıktırılmıştır. Üstelik kimi zaman yıktırılan yapıların açılacak yol ve bulvarlara engel teşkil etmediği halde yok edildiği görülmektedir. Bu kitap, Sanat Tarihi'nin duayen hocalarından Prof. Dr. Semavi Eyice'nin 2000-2004 yılları arasında İstanbul Büyükşehir Belediyesi süreli yayını olan İstanbul Bülteni'nde yayınlanan makalelerinden oluşmaktadır. Makalelerde ağırlıklı olarak, yukarıda adı geçen sebeplerden dolayı İstanbul'un kaybolan yapıları anlatılmıştır. "İstanbul'un Cadde ve Sokak İsimleri" adlı yazı hariç tüm makaleler gravür, çizim, harita, siyah-beyaz ve renkli fotoğraflarla desteklenmiştir.

Kitap; önsöz, içindekiler ve dört bölümden oluşmaktadır. Karton kapak ve birinci hamur kağıda basılan kitapta dipnot ve kaynakça kullanılmamıştır.

İlk Bölüm, "Kaybolan İstanbul" adını taşımaktadır. İçerisinde 23 makale yer almaktadır. Bu bölümde, İstanbul'un topografyasındaki değişimler, Roma

---

* Arş. Gör. Dr., Sakarya Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü.

ve Bizans döneminden günümüze ulaşan eserler, Cumhuriyet dönemindeki imar faaliyetleri sonucu yok olan yapılar, Şirket-i Hayriye'nin 1930'lu yıllarda çıkardığı Bođaziçi ile ilgili yayınlar, İstanbul'un fethinden sonra meydana gelen deprem ve yangınlar anlatılmış ve yangınların çıkış sebepleri sıralanmıştır. Ayrıca, Bizans döneminden günümüze intikal eden açık sarnıçlar, Çemberlitaş semti, İstanbul'un kaybolan sinema salonları, şehrin etnik yapısı, Hüseyin Ayvansarayî Efendi'nin *Hadikatül Cevami*, Halil Edhem Eldem'in *Camilerimiz* ve İstanbul camilerini gösteren haritalardan bahsedilmiştir. Diğer yazılar ise Anadolu Kavağı'nda yer alan Yoros Kalesi, Cumhuriyet devrinde İstanbul için düşünülen ve bir kısmı gerçekleştirilen imar plan ve projeleri, günümüze sadece kaidesi gelebilen Haseki semtinde bulunan Arcadius sütunu, Yüksekaldırım, İstanbul'un kaybolan cadde-sokak isimleri, Katib Çelebi'nin kaybolan mezar taşı, Payzen Yusuf Paşa'nın türbesi, Yedikule'nin Bizans ve Osmanlı dönemi, İstanbul'un kaybolan seyyar satıcıları, Anemas Zindanı, İncili Köşk ve Kalender Kasrı adlı makalelerden oluşmaktadır.

İkinci Bölüm, "İstanbul'un Kaybolan Hazinesi" olarak adlandırılmış ve 18 yazıya sahiptir. Bu yazıların tümünde İstanbul'un kaybolan yapıları tek tek anlatılmıştır. Bostancıbaşı Abdullah Ađa Camii, Kazasker Abdurrahman Camii, Süleyman Subaşı Camii, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii, Yedekçiler Camii, Fatma Sultan Camii, Sekbanbaşı İbrahim Ađa Mescidi, Balıkpazarı İskelesi Mescidi, Balaban Ađa Mescidi, Alemdar Hasan Ađa Mescidi-Oruç Gazi Mescidi, Attar Halil Ađa Mescidi, Saliha Sultan Sıbyan Mektebi, Ali Paşa Konağı, Direklerarası, I. Mahmud Çeşmesi, Kırkçeşme-Beyhan Sultan Çeşmesi, Esad Efendi-Sadeddin Efendi Çeşmeleri, Gürcü Mehmed Paşa-Silahdar Mehmed Ađa ve Salıpaazarı Çeşmeleri bu yazılarda bahsedilen İstanbul'un kaybolan yapılarındandır.

Üçüncü Bölüm içerisinde 5 makale yer almakta olup bu bölüm "İstanbul'un Batı'ya Bakan Yüzü Galata" şeklinde isimlendirilmiştir. Bu bölümde, Ceneviz dönemi Galata semti ve o dönemden günümüze gelen yapılar, Osmanlı döneminde Galata, Galata'da Osmanlı devri eserleri, Galata'dan Beyođlu'na ve Beyođlu adlı yazılarda ise 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısı ve 20. Yüzyıl başlarında inşa edilen yapılar ele alınmıştır.

Dördüncü ve son bölümde ise Osmanlı'nın son yılları ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında İstanbul ile ilgili yazılmış kitaplar tanıtılmıştır. İbrahim Hakkı Konyalı'nın *İstanbul Abideleri*, Halil Edhem Eldem'in *Camilerimiz*, Baki Kunter ve Saim Ülgen'in *Fatih Camii ve Bizans Sarnıcı*, Ekrem Hakkı

Ayverdi'nin *19. Asırda İstanbul Haritası*, E. Mamboury'nin Halil Edhem Eldem'in *Camilerimiz* adlı kitabının tercümesi, Bandırmalızade Ahmed Üsküdarî'nin *Mecmua-i Tekaya*, Ressam Hüsnü'nün *Bedayi-i Asar-ı Osmaniye*, Dr. Mordtmann'ın Konstantinopol'ün Topografik Eskizi (Fransızca) isimli eserlerinin yayınevi, yayın yeri, basım tarihi ve içerikleri üzerinde durulmuştur. Bunların dışında Alman Gezi Derneği'nin Yıllık Dergileri, Almanya, Avusturya ve İtalya'da 20. Yüzyıl'ın ilk yarısında İstanbul ile ilgili yazılan kitapların künyeleri ve içeriklerine de yer verilmiştir.

Eserde, 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısında Rumeli Demiryolları'nın inşası ile başlayan ve 20. Yüzyıl'da gittikçe artan İstanbul'daki tarihi yapıların yok oluş süreci anlatılmaktadır. Rumeli Demiryolu hattı Topkapı Sarayı'nın arazisinden geçeceği için burada bulunan pek çok tarihi köşk tarihi köşk yıkılmıştır. Bunlardan biri de kitaptaki yazılardan birine konu olan İncili Köşk'tür. Cumhuriyet'in kurulması ve otomobilin yaygınlaşmasıyla birlikte kente yeni bir görünüm kazandırmak, yeni yollar, bulvarlar açmak ve mevcut caddeleri genişletmek gibi sebepler yüzünden bazen bu açılacak güzergahlar üzerinde bulunmamasına rağmen tarihi camiler, sebiller, çeşmeler, sıbyan mektepleri, medreseler v.s. ortadan kaldırılmıştır. Bir diğer sebep ise Osmanlı medeniyetinin somut bir göstergesi olan ve eskiyi hatırlatan bu yapılar geçmişin anılarını yok etmek için yıktırılmıştır.

Prof. Dr. Semavi Eyice, kitapta akıcı üslubuyla bu kaybolan yapıların, buldukları yerleri ve yok oluş süreçlerini anlatmış, gravür ve fotoğraflarına da yer vermiştir. Eserin dizin kısmının yayınevi tarafından yapılmamış olması ise büyük bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Kitap, İstanbul'un kaybolan tarihî yapıları için başvuru niteliğinde bir eser konumundadır. Fatih Güldal'ın yazdığı *İstanbul'un 100 Kaybolan Eseri* adlı kitap da bu konuda araştırma yapmak isteyenlerin müracaat etmesi gereken bir çalışmadır.